

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bursa'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)

Erhan Alpaslan*

ORCID: 0000-0001-7251-6733

Öz

Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus-devlet kurma projesinin gerçekleştirilmesi, ulus bilincinin oluşturulmaya çalışılması ve vatandaşla devletin bütünleşmesinde dil, tarih ve eğitim alanlarındaki çalışmalar şüphesiz önemli yer tutmuştur. Bu bilinçlenmeye, törenler, sergiler, mekân adları, amblemler, anıtlar ve bayramlar da önemli katkıda bulunmuştur. Bu meyanda toplumsal dayanışma ve birlik ruhunun en nadide tezahürlerinin yaşandığı milli bayram ve törenlere son derece önem verilmiştir. Özellikle halkın geniş bir şekilde bu kutlamalara katılması sağlanarak devlet-halk buluşması hedeflenmiştir. Kutlanan bu milli bayramlar içinde, Türk Devriminin “*en büyük eseri*” olarak kabul edilen Cumhuriyet'in İlanı'nın bayram olarak kutlanmasının farklı bir yeri olmuştur. Cumhuriyet bayramı kutlamalarının çok yoğun ve coşkulu bir şekilde gerçekleştirilmesi için her türlü çaba gösterilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen kutlamaların temel amacının halkın kutlamalara katılımını sağlamak ve Cumhuriyet ideolojisi ve kazanımlarının halka anlatılmasında bir zemin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, 1934-1945 yılları arasında Bursa'da yapılan cumhuriyet kutlamaları ele alınarak, devlet ve halkın için neler ifade ettiği arşiv belgeleri ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Cumhuriyetin İlanı, Cumhuriyet Bayramı, CHP, Milli Bayramlar

Gönderme Tarihi: 17/01/2019

Kabul Tarihi: 20/03/2019

* Dr. Öğretim Üyesi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-Posta: ealpaslan@ksu.edu.tr

Republic Day Celebrations in Bursa in the First Years of Republic (1934-1945)

Erhan Alpaslan

ORCID: 0000-0001-7251-6733

Abstract

In the early years of the Republic, the studies on language, history and education had undoubtedly occupied an important place in order to root out the nation-state concept, to create the nation consciousness and to ensure the integration of the citizen and the state. Ceremonies, exhibitions, site names, emblems, monuments and festivals had also contributed to this awareness. In this sense, the national days and ceremonies which the most important manifestations of the social solidarity and the spirit of unity were given great importance. The state-public meeting was aimed especially by providing the people to participate in these celebrations. The celebration of the proclamation of the Republic, which was considered to be "the greatest work" of the Turkish Revolution, had a different place among these celebrated national days. Too much effort was made to perform the Republic Day celebrations in an intense and enthusiastic manner. The main purpose of the celebrations in the first years of the Republic was to ensure public participation in the ceremonies and to explain the achievements of the Republican ideology. In this study, the Republic Day celebrations held in Bursa between 1934 and 1945 and the meaning of these celebrations for the state and the public were discussed using archival documents.

Keywords: Bursa, The proclamation of the republic, Republic Day, Republic People's Party, National Days

Received Date: 17/01/2019

Accepted Date: 20/03/2019

ПРАЗДНОВАНИЕ ДНЯ РЕСПУБЛИКИ В БУРСЕ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ (1934-1945)

Резюме

Исследования языка, истории и образования, в первые годы существования республики, сыграли большую роль в воплощении национально-государственного строительства, создании национального подсознания, а также интеграции граждан и государства. Церемонии, выставки, названия мест, эмблемы, памятники и праздничные дни также внесли свой вклад в развитие. Среди них с точки зрения социальной солидарности и единства духа очень важное значение придали национальным праздникам и церемониям. Для государственного-общественного сплочения основной целью было предоставления всех возможностей для участия людей в этих торжествах. Среди всех национальных праздников, особое место имела идея празднования Дня Провозглашения Республики, который считался "величайшим произведением" турецкой реформы. Были приложены все усилия для того, чтобы празднование этого дня проходило радужно и многолюдно. Основной целью проведения торжеств в первые годы становления республики было организация участия общественности в этих торжествах и создание основы для разъяснения народу республиканской идеологии и ее восстановления. Опираясь на архивные материалы, данная статья раскрывает значение всех этих торжественных праздников для государства и народа, проводимых в Бурсе в 1934-1945 годах.

Ключевые слова: Бурса, объявление независимости Республики, День Провозглашения Республики, Республиканская Народная Партия (СНР), национальные праздники

Получено: 17/01/2019

Принято: 20/03/2019

Giriş

Bursa, Anadolu yarımadasının kuzey-batısında Marmara Bölgesi'nde, Uludağ'ın kuzey- doğu eteklerinde kurulmuştur. 28o,10' ve 30o,00' kuzey enlemler, 40o, 40' ve39o, 35' doğu boylamlar arasında yer almaktadır. Bursa doğudan Bilecik, kuzey doğudan Sakarya, kuzeyden Kocaeli, kuzey ve kuzey-batıdan Balıkesir ile komşudur. Şehrin kuzeyini Bursa Ovası çevirmektedir. Güney ve doğudan Uludağ silsilesi ile Kestel Beli, kuzeyden Katırlı Dağlar'ı sarmaktadır. Bursa 11027 km2 ile Türkiye toprakları içinde % 1,5'luk paya sahiptir. Bursa Kazası'nın kapladığı alan 2625 km2'dir.¹Bursa'nın bugünkü adı, ilkçağlarda şehre verilen Prusa kelimesinin tahrif edilmiş şeklidir. Prusa'nın Bithynia krallarından II.Prusia zamanında kurulmuş olması mümkündür. Bu dönemde kurulmuş diğer Prusia şehirlerinden ayırt etmek üzere şehre Prusia ad Olypium ismi verilmiştir. Bu isim Roma dönemi boyunca kullanılmış, Bizans döneminde şehre yalnızca Prusa denilmiştir.² Bursa ve çevresi çok eski yüzyıllardan beri çeşitli milletlerin uğrak yeri olmuştur. Hitit, Firigya, Lidya, İyonya, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı kültürleri bölgede izlerini bırakmıştır.

Strabon, şehrin kuruluşu olarak Kresus (M.Ö.VI.Yüzyıl) dönemini göstermekte; Plinius ise II.Prusias'a sığınan Kartacalı Annibal'ın (M.Ö.II.Yüzyıl) teşebbüsüyle kurulduğunu yazmaktadır.³ Bursa, birçok medeniyetin izlerini veya eserlerini taşıyan önemli bir şehirdir. Roma İmparatorluğu zamanında (Prusa ad Olympium) Uludağ Bursa'sı adını alan şehir İmparator Justinianus (527–565) zamanında Pythia'da (Çekirge'de) yeni hamamlar yaptırılmıştır. Prusa (Bursa) 1204–1261 yılları arasında Nicaea'ya (İznik'e) bağlı sönük bir yerleşim yeri olarak kalmıştır. Selçuklu İmparatorluğu'nun Anadolu'da zayıflayıp dağılmaya başlaması üzerine kurulan Anadolu beylikleri içinde Osmanlı Beyliği, kısa zamanda güçlenerek büyümüştür. Osmanlı Beyliği, 1299'da İnegöl, Bilecik, Yenişehir ve İznik çevresini beylik topraklarına katmıştır. 1321'de Mudanya, Gemlik ve Orhaneli Osmanlı topraklarına dahil edilmiş ve 6 Nisan 1326 tarihinde Bursa Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Bursa'nın alınması Osmanlı Beyliği için dönüm noktası olmuştur. Bursa'dan sonra Bizans'ın önemli kalesi sayılan İznik'in ele geçirilmesi amacıyla buraya Osmanlı birlikleri sevk edilmiş ve 1331 yılında da İznik teslim alınmıştır. İznik, beş yıllık bir süreyle Osmanlılar tarafından başkent yapılmış ve 1334 yılında Gemlik'in (Cius) Osmanlı topraklarına katılmasının ardından, 1335 yılında Bursa başkent olarak seçilmiştir. Türk ve Müslüman Anadolu ruhunun en ulvî merkezlerinden biri olan Bursa, Osmanlı Devletine uzunca bir süre başkentlik yapmış ve her açıdan önemli vilayet merkezlerinden biri olmuştur. Bursa Osmanlı zamanında Hüdâvendigâr vilayeti içinde yer alıyordu. Bu vilayeti kuzeyde Marmara Denizi ve İzmit, doğuda Bilecik, Kütahya ve batıda Balıkesir vilayetinden oluşuyordu. Ancak bu sınırlar o zamanki koşullarda ekonomik ve coğrafik duruma göre değil, siyasi koşullar esas alınarak belirlenmişti.⁴ Hüdâvendigâr vilayetinin adı 1918'de Bursa olarak değiştirildi.⁵ Bursa, Osmanlı Devleti'nin padişahı II. Mehmet'in (Fatih) İstanbul'u fethetmesine kadar Osmanlı Devleti'nin en önemli şehri olmuştur. İstanbul'un fethedilmesinden sonra Bursa'nın Osmanlı Devleti'ndeki rolü kısmen de olsa azalmıştır. Osmanlı Devleti'nin veya diğer bir ifadeyle Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk iki yüz yıllık döneminde Bursa, diğer şehirlere göre kısa zamanda büyük gelişmeler göstermiştir. Şehir

¹Mehmet Kaya, "1918- 1950 Yılları Arasında Bursa Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu", Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İzmir 1999, 1.

²Mustafa Süel, *Antik Dönemde Bursa*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, 1996, 30; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Bursa, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985, 99.

³Mükrimin Halil Yınanç, "Bursa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.2, İstanbul: TDV Yay., 1993, 810.

⁴1927 *Bursa Vilâyeti Salnâmesi*, 65.

⁵Raif Kaplanoglu, *Prusa'dan Günümüze Bursa*, İstanbul: Elma Basım, 2008, 264.

birçok mimari yapı ile süslenmiş, devrin tanınmış medreseleri ile bilim âleminin kültür merkezi olmuş, canlı ticareti nedeniyle ekonomik yönden güçlenmiştir. Bursa, XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli şehirlerinden biri olarak, ekonomik açıdan oldukça güçlenmiştir. 1855 yılında Bursa şiddetli bir depreme maruz kalmış ve şehir mimari ve ekonomik açıdan büyük zararlar görmüştür.⁶

Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan veya parçalanan Osmanlı İmparatorluğu sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise Bursa, önemini giderek artırmıştır. Verimli topraklar, iklim, doğal güzellikler gibi hususlar Bursa'yı önemli kılan etmenler olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında Bursa işgale uğramış ve Kurtuluş Savaşı sırasında 11 Eylül 1922 tarihinde bu işgal sona erdirilmiştir.⁷ 20 Ocak 1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu)'na göre Türkiye, coğrafya ve iktisadi ilişkileri çerçevesinde vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere ayrılmıştı. Nahiyeler ise kasaba ve köylerden oluşuyordu.⁸ 20 Nisan 1924 Anayasası'yla yönetsel örgütlenmede yapılan değişiklikle livalar kaldırılarak iller kuruldu. Buna göre Bursa ili merkez kazasıyla birlikte; Mudanya, Gemlik, Orhangazi, Karacabey, Mustafa Kemal Paşa, Orhaneli, İnegöl ve Yenişehir olmak üzere dokuz kazadan oluşuyordu. Ayrıca Mudanya'nın Trilye ve Emirali, Gemliğin Armutlu ve Yalova, Orhan Gazi'nin, Orhaneli'nin ve İnegöl'ün Tahta Köprü ve Domaniç adlarında dokuz nahiyesi vardı.⁹ 1925 yılında yapılan bir düzenleme ile Bilecik ili'nin Yenişehir ilçesi merkez bucağına bağlı 70 köy ile birlikte Bursa'ya bağlanmıştır.¹⁰ 1926 yılında ise Bilecik'e bağlı olan İnegöl'ün ilçesi Tahtaköprü ve Domaniç bucakları ve 139 köy ile Bursa'ya, daha sonra Domaniç ilçe yapılarak Kütahya'ya bağlanmıştır. Aynı yıl kaza sayısı on beştir.¹¹ 1935 yılında idari taksimat itibarıyla Bursa Vilayeti, merkez kaza ile birlikte 10 kazaya bölünmüştü.

Bursa 1950'li yıllara kadar diğer Anadolu şehirleri gibi bir tarım şehri idi. Çağdaş ülkeler, şehirleşmiş toplumlar olduğuna göre Türkiye ne kadar çabuk şehirleşirse o kadar çabuk modernleşmiş veya çağdaşlaşmış olur düşüncesiyle 1945 yılından sonra hızlı bir şehirleşme başlamıştır. Ancak bu şehirleşme batıdaki gibi sanayi devrimi sonrası yaşanan bir süreç değil, savaş sonrası gelişmiş bir ülkenin kendi mallarını tüketecek piyasalar istemesi ile direkt sermaye ihraç etmesi ile yaşanan hızlı bir dönüşümdür. Bu dönüşüm beraberinde hızlı bir göç ve çarpık şehirleşme getirmiştir.¹²

1923-1950 yılları arasındaki süreç Bursa'da önemli sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin yaşandığı bir dönemdir. Mübadele olayı sonunda şehirdeki sermaye ve iş gücü kaynağının önemli bir bölümünü oluşturan azınlıklar ülkeyi terk ettikten sonra Bursa'da da gelişim için yavaş işleyen bir başlangıç yaşanmıştır. Şehir ve çevresine gelen yeni göçmenlerin uyum sağlaması, savaş yaralarını saran genç Cumhuriyetin taşradaki yatırımlar için ancak 1930'lara doğru atılım yapabilmesi, Bursa'nın elbette sosyo-kültürel yapısını etkilemiştir. Ancak çağdaş Cumhuriyetin Halkevleri, Türk Ocağı gibi dinamik kurumları, hızla gelişen okulları, kütüphaneleri ve sanatsal etkinlikleri yeni bir toplumun oluşmasını sağlamıştır.

⁶ Besim Özcan, Bursa Depremleri (2 Mart, 12 Nisan 1855)", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 5, 1999,73.

⁷ Adnan Sofuoğlu, "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 19, S. 55, Mart 2003, 81-82.

⁸ 1927 *Bursa Vilâyeti Salnâmesi*,77

⁹ 1934 *Bursa İl yillığı*, 1.

¹⁰ 1934 *Bursa İl yillığı*, 7.

¹¹ 1927 *Bursa Vilâyeti Salnâmesi*, 396.

¹² Rana Aslanoglu, *Bursa'da Kentleşme Süreci*, Bursa Defteri, Altan Matbaası, S. 2, İstanbul 1999, 20.

1.Bayram Kutlamaları İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Milli bayram, milli gün gibi Batı temelli kavramların Türk toplumuna girişi İkinci Meşrutiyet dönemine rastlamaktadır. Osmanlı siyasi hayatında İttihat-Terakki ve Türkçülük akımının etkili olduğu bu dönemde, halkta milli duygular ve heyecan uyandıracak milli bayramlar olgusu güç kazanmıştır.¹³ Bu düşünce etrafında Osmanlı devletinin kuruluş gününün milli bayram olarak kutlanması teklifi Meşrutiyet meclisine gelmiş, fakat milli bayram olarak İkinci Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 23 Temmuz kabul edilmiştir. 1909 yılından itibaren 23 Temmuz milli bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır.¹⁴ Milli mücadele döneminde milli bayram konusu tekrar gündeme gelmiştir. Meclisin açılışının yıl dönümünde, Meclis'in açılış günü olan 23 Nisan'ın milli bayram olarak kutlanması teklifi meclise gelmiş ve kabul edilmiştir.¹⁵ Bunların dışında, 1923 yılında Saltanatın kaldırılmasının "*Hâkimiyet Bayramı*" olarak, 1926 yılında 30 Ağustos "*Zafer Bayramı*" olarak, 1935 yılında kutlanmaya başlanan "*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*", 1938 yılından itibaren, resmi bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır.¹⁶

29 Ekim tarihinin milli bayram olarak kutlanması, Cumhuriyet'in ilanından iki yıl sonra kabul edilen bir kanunla gerçekleşmiştir. 1924 yılında çıkarılan bir kararname ile kutlanan Cumhuriyet Bayramı, 19 Nisan 1925 tarihinde kabul edilen kanunla, "*Türkiye dâhil ve haricinde Devlet namına yapılacak Milli Bayram merasimi Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Teşrinievvel günü*" milli bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır.¹⁷ Cumhuriyet idaresi, 27 Mayıs 1935 tarihinde kabul ettiği kanunla birlikte, ülke içinde kutlanan bayramları düzenleme yoluna gitmiştir.¹⁸

Cumhuriyet'in ilan edildiği gün "*ulusal bayram*" olarak ilan edilmiş ve devlet adına yalnız o gün tören yapılması karara bağlanmıştır. Erken cumhuriyet döneminde Türk Tarih Teziyle geçmişin şimdi üzerinden de inşa edilip vatandaşlara aktarılmasıyla yetinilmemiş, törenler üzerinden de bireyler ulusal özneye dönüştürülerek kolektif bilincin bir parçası haline getirilmeye çalışılmış ve bunun kuşaktan kuşağa aktarılması yoluna gidilmiştir.

2.Bursa'da Cumhuriyet Bayramı'nın 10.Yıl Dönümü Kutlamaları

1925 yılından itibaren milli bayram olarak kutlanan Cumhuriyet Bayramları içerisinde onuncu ve on beşinci yıl Cumhuriyet bayramlarının ayrı bir yeri vardır. Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarına yönelik özel bir kanun çıkarılmıştır.¹⁹ Bu tarihten sonra kutlanacak olan Cumhuriyet bayramı kutlamalarında, onuncu yıl kutlamalarının ağırlıklı etkisi görülecektir.

Resmi bayram ve kutlamaları Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Bursa'da da çok büyük önem taşımakta idi.²⁰ Kutlama ilanları ve programları yerel basında ilk sayfadan duyurulurdu.²¹ Özellikle Cumhuriyetin 10. Yıldönümü kutlamaları ayrı bir özellik taşımaktadır. 29 Ekim 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet'in Bursa'daki coşkunu Mehmet

¹³Yasemin Doğaner, "Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, 9, (2007): 119.

¹⁴Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Milli Bayramlar", *Tarih ve Toplum*, 8, sy.43 Temmuz (1987): 31.

¹⁵Düstur, 3.Tertip, Kanun no:112, C 2, 2. baskı, 23 Nisan 1337, 29.

¹⁶Bengül Salman Bolat, "Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üni. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.

¹⁷Düstur, *Üçüncü Tertip*, Kanun no: 628, C 6, 2. baskı, Ankara, 1953, 209; *Üçüncü Tertip*, Kararname no: 249, *Düstur*, C 5, 2. Baskı, 26 Teşrinievvel 1340, 666.

¹⁸Düstur *Üçüncü Tertip*, Kanun no: 2739C 16, 2. baskı, Ankara, 1955, 550.

¹⁹Düstur *Üçüncü Tertip*, Kanun no: 2305C 14, 2. baskı, Ankara, 1954, 555.

²⁰Uludağ, sy. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, 55.

²¹*Arkadaş Gazetesi*, Bursa Kurtuluş Programı, 11 Eylül 1926.

Yeliz şöyle anlatmıştır: “Sekiz yaşındaydım o zaman. Bu bitpazarında dedem vardı, elbiseciydi. Ona gider gelirdim ben, okuldan gelirken falan. Sigara almaya gittiydim, oradaki adam da böyle şeydi, Tatarlardandı, Bursa'nın tatarlarından. “Cumhur Reis ilan ediliyor!” dedi. Bir sekizlik sigara aldım oradan, ondan hatırlıyorum yani. O gün toplar patlıyordu böyle ama senesi kaç seneydi hiç bilmiyorum şimdi. Birde onuncu yılda, o heykelin karşısında Ziraat Bankası merkezi var ya, o sokakta Onuncu Yıl Marşını söyledik. Herkes seve seve kutluyordu. Karşı çıkan olmazdı, katiyen böyle bir şey yoktu.”²² Cumhuriyet'in 10. Yılı kutlama hazırlıkları çok önceden başlamıştır. Sümerbank'ın bayrak satışları basında ilan edilirken, 10. Yıl Marşı'nı öğrenmek isteyen halk Halkevleri'nde toplanıyordu.²³ Ankara'da kutlama programları ile ilgili oluşturulacak komite ve heyetlerle ilgili 2305 numaralı kanunun ikinci maddesi gereği bazı esaslar belirlendi. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'in başkanlığını yaptığı kutlama komisyonu kuruldu. 29, 30 ve 31 Ekim günlerinde üç gün boyunca karada, havada ve denizde gece gündüz şenlikler düzenlenmesine, her yerin kırmızı beyaz kurdelelerle, defne yapraklarıyla, yeşilliklerle, elektrikle, fenerlerle süslenmesine ve Türk Devrimi'nin kısa sözleriyle mahyalar kurulmasına karar verildi. Ayrıca bayram günü halkın en az yarısının sığabileceği büyüklükte Cumhuriyet Meydanları açılacaktı. Yine ülkede kurulan 500 müessesenin bayram günü açılmasına karar verildi.²⁴ Bursa'da Cumhuriyet Bayramı'nın 10. Yıl kutlamaları Cumhuriyet Meydanında sabah saat 10. 00 'da başladı. Meydanı dolaşan Vali ve Tümen komutanı halkı selamladıktan sonra İstiklal Marşı ve ardından 10. Yıl Marşı okunmuştur. Askerler, Gaziler, Jandarma, Polis, Esnaf Cemiyetleri ve öğrenciler geçit resmi yaptıktan sonra Cumhuriyet Halk fırkası İl Başkanı Sadi Bey bir konuşma yapmıştır.²⁵ Ahmet Görgülü, Cumhuriyet'in 10. Yıl kutlamalarına babasının iş dönüşü getirdiği idare lambaları, kırmızı ve beyaz kâğıtlarla süsler yaparak içlerine “10. Yıl, Yaşasın Cumhuriyet” yazan yazılar koyarak Cumhuriyet coşkusu nasıl katıldıklarını anlatmıştır.²⁶ Resmi bayramlara çok özen gösterilir, okullarda günlerce nasıl geçit yapılacağı ile ilgili provası yapılırdı. Cumhuriyet ve rejim çok ciddiye alınırdı. Resmi bayramlar için sivil ve resmi kurum ve kuruluşların günler önceden hazırlandıklarını ve bayramların coşku ile kutlandıklarını görmekteyiz.

Atatürk dönemi ve sonrasında Cumhuriyet ve diğer resmi bayram günlerindeki coşku ve katılımın çok büyük olması tüm ülkede olduğu gibi Bursa'da da devrimlerin Türk halkına verdiği birey olma ayrıcalığı ile de ilgilidir. Halk Cumhuriyet'in ve yerleştirilmeye çalışılan demokrasinin nimetlerini yaşadıkça Atatürk'e saygısı artmış ve Cumhuriyet rejimine bağlılıkları bayramlara katılımlarındaki büyük coşkudan da anlaşıldığı üzere gönülden sahip çıkmıştır.

3.1934 Yılı Kutlamaları

1934 Yılında Cumhuriyet Bayramı'nın 11.Dönüm Yılı kutlama talimatnamesinin bütün hükümlerine uygun olarak hareket edilmiştir. Bu konuda Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet Reisliği tarafından 30 Ekim1934 tarihli yazı Cumhuriyet Halk Fırkası Merkez Umumi Kâtipliğine gönderilmiştir.²⁷ 28 Ekim akşamına kadar şehirdeki kutlama hazırlıkları tamamlanmıştır. Bayram gününde ve gecesinde devlete, belediyeye, hususi idareye, siyasi,

²² Saime Yüceer, “Tanıkların Anlatılarıyla Bursa Tarihi (Sözlü Tarih Arşivi 1919-1938)”,Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Bursa, 2005, 61.

²³Saime Yüceer, Onuncu Yılda Bursa'da Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, T.C. Uludağ Üniversitesi Yayını, II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı, 20-22 Ekim 2005, 151.

²⁴ Yüceer, a.g.m.,153.

²⁵ Yüceer, a.g.m., 155.

²⁶ Yüceer, a.g.m., 126-127.

²⁷ BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(39,40,41).

ilmi, iktisadi teşekküller ve cemiyetlere ait bütün binalar, evler, meydanlar ve caddeler ve ulaşım araçları bayraklarla, defne yaprakları ile kırmızı beyaz kordelalarla, elektrik ve fener ile süslenecektir. Levhalar, yazılar ve grafiklerin asılmış, şehrin çeşitli yerlerine taklar kurulmuştur. Bu arada Cumhuriyet Meydanı'na 11.Yılı temsil eden sembolik bir tak yapılmıştır. Saat kulesi ve Tophane kulesi aydınlatılmış, ulu cami minarelerinde inkılâba ait kısa sözlerle mahyalar yapılmıştır. Çekirge, Askeri fırka karargâh önü, Muradiye ve Yıldırım mıntıkları şenlik meydanı olarak düzenlenerek Halkevinin öncülüğünde şenlikler yapılmıştır. Şehirde çıkan gazeteler bayram dolayısıyla büyük ebatta özel baskı yapmışlar ve dağıtmışlardır.

29 Ekim 1934 tarihinde Sabahın erken saatlerinden itibaren halk kutlamaların yapılacağı Cumhuriyet Meydanına toplanmaya başlamıştır. Saat 9.00'da geçiş törenine katılacak olan; Askeri birlikler, mektepler, sivil spor teşkilatı, mahalli teşekküller ve cemiyetler yerlerini almışlardır. Saat 9.00'dan 9.30'a kadar vilayette resmi kutlamalar icra edilmiştir. Merasime iştirak edecek Askeri birlikler, mektepler, teşekküller, esnaf temsilcileri, cemiyetler ve halk Pazartesi günü saat 9.00'da tören alanında hazır bulunacaklardır. 9.30'da Vali ve Kumandan paşa tarafından askeri birlikleri ve teşekkülleri teftiş edilmiş, bayram kutlaması yapılmıştır.

Askeri Lise bandosu eşliğinde İstiklal Marşı okunarak kutlama merasimine başlanmıştır. Resmi daireler ve mektepleri temsilen gönderilen çelenkler büyük Gaziye milletin minnet ve şükranını ifade etmek için Gazi heykeline konuldu ve kısa bir konuşma yapıldı. Halkın da katılımı ile 10.Yıl Marşı söylendi. Daha sonra geçit resmi başladı. Askeri birlikler, Malul Gaziler, İhtiyat zabitleri, Zabıta kuvvetleri jandarma, polis, Belediye, İzciler, Mektepler, Spor teşkilatı, Milli cemiyetler, Hilaliahmer, Tayyare, Maarif, Baro, Matbuat, Milli İktisat ve tasarruf idaresini temsilen heyetler geçit resminde bulundular. Bu merasimin sevk ve idaresi için Piyade Liva Kumandanı Miralay Mümtaz Bey görevlendirilmiştir. Ayrıca zabitler, memurlar, ihtiyat zabitleri, tören alanında kutlamalara gelen heyetlere ve halka yardımcı olacaklardı. Merasim günü Bursa'da bulunacak Mebuslar, memurlar, Cumhuriyet Halk Fırkası, Halkevi idare heyetleri, Vilayet görevlileri, Belediye Meclis azaları, Matbuat-Basın temsilcileri, milli teşekküller, hayır cemiyetleri, Baro, Ticaret Odası İdare heyetleri, Bankalar ve Fabrika temsilcileri tribün civarında yerlerini alacaklardır.²⁸

Şehitlik ziyareti, saat 16.00'da devlet daireleri, resmi ve özel kurum temsilcileri, okulların katılımı ile gerçekleşti. Burada bir hatip tarafından konuşma yapıldı ve abideye bir çelenk konuldu. Kutlama komisyonlarının girişimi ve Halkevi'nin idaresinde şehrin dört değişik meydanında şenlikler tertip edildi. Buralarda gece ve gündüz olmak üzere hatipler tarafından konuşmalar yapıldı. Cumhuriyet Meydanına kurulan halk kürsülerinde saat 14.00'den 24.00'e kadar çeşitli faaliyetler yapıldı. Temsili faaliyetlere büyük önem verildi. Tayyare sinemasında bayram gecesi ve gündüzleri temsil grubu tarafından halka yönelik "Himmetin oğlu" adıyla piyesler oynandı. Ayrıca okullarda öğrenci velilerine yönelik temsil ve konferanslar verildi. Bayram süresi içerisinde bazı temel atma törenleri de icra edilmiştir. Bursa Nilüfer Kanalının Mihraplı Köprü mevkiindeki asri köprünün temeli atılırken aynı zamanda Bursa'nın iki köyünde yapılan iki okulun da açılış töreni yapılmıştır.

Gece saat 20.00'de üç koldan ve geniş ölçüde fener alayları yapılmıştır. Halkın da büyük ölçüde katıldığı bu gösteri çok coşkulu bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu gösteriler Cumhuriyet Halk Fırkasına dolayısıyla büyük ve şerefli Cumhuriyete bağlılığın da bir göstergesi olmuştur.

Piyade alayından bir Tabur fırka karargâh önünden hareketle Yeşile buradan da Altı Parmağa kadar yürüyüşe devam edilecek Fırka mızıkası da eşlik edecektir. Topçu Alayı da Çekirgede ayrıca bir fener alayı tertip edecek, fener alayına Bursa Erkek Lisesi, Sanatlar

²⁸ BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (44-45).

Mektebi, Orta Mektep talebeleri de iştirak edecektir. Bu alay Maksem Caddesi, Ulucami, Gazipaşa Caddesi, Yeşil Yol güzergâhını takip edecek ve Atlı jandarma birlikleri de öncülük edecektir.

1934 Yılında Cumhuriyet Bayramı'nın 11.Yılı kutlamaları ile ilgili Mustafa Kemal Paşa kazası Cumhuriyet Halk Fırkası Kaza İdare Heyeti Reisi tarafından 23Ekim 1934'de Cumhuriyet Halk Fırkası Merkez Umumi Kâtipliğine bilgilendirme yapılmıştır. Buna göre kazada oluşturulan kutlama komitesi tarafından daha önceki dönemde belirlenen üç günlük kutlama programı kaza merkezinde bir gün içerisinde uygulanmak üzere bazı ilaveler yapılmak suretiyle büyük bir itina ve titizlikle yeniden düzenlenmiş ve bu programa göre bayram kutlamaları günün kutsiyetine uygun olarak tatbik edilmiştir.²⁹

Köycülük Komitesi Reisliği tarafından 22 Ekim 1934'de tarihinde köylere tamim gönderilerek milli gün ve bayramlarda mutlaka bayrak çekilmedi talimatı verilmiştir. Ayrıca köylerde Cumhuriyet Bayramının kutlanmasına ilişkin kutlama programı gönderilmiştir. Ayrıca köylerde yapılacak merasimde okunmak üzere bir nutuk hazırlanmıştır. Bayram kutlamaları 29 Ekim Pazartesi başlayacaktır. Bütün köylü kadın, erkek, genç ihtiyar Cumhuriyet Meydanında en temiz elbiseleri ile toplanacaktır. Köyün bayraktarı, bayrağı çekecek ve herkes bayrağı selamlayacaktır. Bayrak merasiminden sonra köyün muhtarı ya da muallimi ya da okuması iyi, sesi gür biri bayrak direği yanında bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada; *"...Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna canlarını ve kanlarını veren istiklal savaşının aziz şehitleri bu bayram gününde anılarak Türk Cumhuriyet kahramanlarının tarihten ve kalplerden silinmeyecek hatıralarının yaşatılması gerektiği* belirtilmiştir. Yine aynı konuşmada Cumhuriyetin önemine vurgu yapılarak; *"...Cumhuriyeti sevgimizin son derecesiyle sevmeye ve onu icap ederse ölümüne, düşünmeksizin korumaya yemin edilmiş, Cumhuriyetin millet ve vatanın bızatihi kendisi olduğu dolayısıyla Cumhuriyetsiz milletin esir kalabalığı, Cumhuriyetsiz vatanın da esirler yuvası olduğu..."* ifade edilmiştir. Özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin Türk milletinin hayatındaki önemi açıklanarak *Cumhuriyet ile birlikte toprağa(vatana) ve özgürlüğe kavuşulduğu* belirtilmiştir. *Cumhuriyetten önce yurdun tamamen yabancıların pazarı, haraççıların çarşısı olduğu dolayısıyla bu topraklarda Türk milletinden ziyade yabancıların hükmettiği* ifade edilmiştir. Devletin siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan yabancı devletlerin kontrolü altında olduğu bir durumdan Gazinin önderliğinde başlatılan kurtuluş savaşı sonunda yeni ve milli bir devlet kurulduğu ve artık *"başı yukarıda yaşayan Türk topluluğunun"* meydana getirildiği, *"Türk demekle herkesin büyük bir kıvanç duyduğu"* bir dönem başlamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu günden beri geçen on bir sene içinde büyük işler başarılmıştır. *Bugün hakça, şerefçe büyük devletler arasında yer alınmıştır. Türk bayrağı artık vatan topraklarının tamamında dalgalanmaktadır. Anadolu'nun yüzlerce yıl ıssız yaşayan bucakları tren ıslıklarıyla, fabrika düdükleriyle şenlenmiştir."* *"Eskiden aylarca posta işlemeyen, geçit vermeyen dağlardan, şimdi tüneller açılmış, derelere, çaylara büyük köprüler yapılmıştır. Medeniyet meşalesi Türk gençliğinin elinde; bütün karanlık beldeler aydınlanmakta ilim, sanat, fen, ticaret alanlarında büyük mücadeleler verilmektedir. Türk milletinin yüceltmek çağdaş milletler seviyesine getirmek için yapılan bu çabalar bütün dünya milletlerinin şaşkırtacak kadar büyük muvaffakiyetler kazandırmıştır."* Konuşmanın devamında Türk köylüsünün durumuna işaret edilerek; *"Ankara'da Büyük Gazi ve yoldaşları köylülere efendi diye hitap ediyor. Milletın önderleri Türk köylüsünün elinden tutmuş, aşar vergisinden kurtarmış, ziraat ve hayvancılık konusunda köylüye büyük destek vermiştir. Şehirde Halkevinde toplanan gençler köylere giderek köylüyü aydınlatmak için büyük çaba sarf etmektedirler. Halkın birbiri ile kaynaşması, bütünleşmesi Türkün medeniyetinde var olan önemli öğelerden biridir. Türk milleti bu birlik ve kaynaşma*

²⁹"Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı", BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

ile mücadelesine durmadan devam edecek ve yeni bir Türk medeniyetini inşa edecektir. Yeryüzündeki bütün insanlara hürriyet ve insanlık saadetini Türk milleti tanıtacak ve tattıracak yeni bir medeniyetin bayraktarlığını yapacaktır. Gazi paşanın liderliğinde onun kanlarımızla tutuşturduğu Cumhuriyet aşkı, insanlık sevgisi ile hedefe ulaşmak için daima yürünecektir."³⁰ Bu konuşmanın yapılmasından sonra köy Muhtarı, halk ile bayramlaşmıştır. Bayramlaşma sonrasında oyun, koşular, atlamalar yapılacak davul varsa çaldırılacaktır. Öğleden sonra bayrama katılmayan ihtiyar ve hastalar ziyaret edilerek bayramları kutlanacak, köydeki yoksullara, yetim ve dullara heyet ve halk tarafından yardım eli uzatılacaktır. Gece çırallar yakılıp eğlenceler tertip edilecektir. Muallimi olan köylerde mektep çocukları bayrak çektikten sonra bütün halkla birlikte Cumhuriyet marşını söyleyeceklerdir. Şehit ana, baba ve çocukları da muhtar tarafından ziyaret edilerek gönülleri alınacaktır.³¹

4.1936 Yılı Kutlamaları

Bayram kanun gereğince 28 Ekim 1936 Çarşamba günü öğleden sonra başlamış ve 30 Ekim 1936 Cuma günü sona ermiştir. Bu konuda Cumhuriyet Halk Partisi İlyön Kurulu Başkanlığı tarafından 2 Kasım 1936 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda bilgilendirme yapılmıştır.³² Bayram öncesinde her yıl olduğu gibi şehir ve köylerde bütün resmi daireler, özel kurumlar, şirketler, bankalar, dükkan ve mağazalar, evler, sokaklar, meydanlar geniş ölçüde bayraklarla, vecizelerle, yeşilliklerle, çiçeklerle süslenecek ve geceleri ise ışıkla donatılıp aydınlatılmış, saat kulesi, minareler donatılıp mahyalar kurulmuş, topluluk ve birlikler adına taklar kurulmuş, ticarethane vitrinleri günün manasına göre süslenmiştir. Bayram süreci içerisinde oyunlar oynanmış, gösteri ve benzeri eğlenceler tertip edilmiştir. Okullarda serbest müsamereler düzenlenmiştir. Bayram hazırlıkları 28 Ekim 1936'da öğleye kadar tamamlanmıştır. Bu hazırlıkların yapılmasında daire amirleri, parti teşkilatı ve Uray (Belediye) özel itina göstermiştir. Aynı gün saat 14.00'de Yenişehir Hükümet Konağı, Gemlik Parti Teşkilat Binası ve Motor işletmesinin açılış törenleri yapılmıştır. Saat 16.00'da resmi ve özel kurumların temsilcilerinin katılımı sağlanarak İstiklal Marşının söylenmesinden sonra Atatürk anıtına çelenk konulmuş ve Onuncu Yıl Marşı söylenerek tören sona ermiştir. Geceleyin Yıldırım, Yeşil, Cumhuriyet, Zafer, Muradiye, Tophane, Çekirge, Gazhane önü semt ve meydanlarında Cumhuriyet Halk Partisi Bursa İlçe Yön Kurulu'nun katkıları ile bayram süresince devam edecek olan şenlikler yapılmıştır. Spor komiteleri tarafından spor gösterileri yapılmış ve daha sonra Halkevi ve Erkek Lisesi tarafından eski Zevk sinemasında Necatibey Enstitüsü salonunda temsiller verilmiştir. Tümen Kıtaları ve sivil askeri lise öğrencilerinin katılımı ile fener alayı düzenlenmiştir. Tümen fener alayı saat 20.00'de Tümen karargâhından hareketle Atatürk caddesini takiben Yeşil Meydanına gelecek aynı güzergâhı takip ederek Cumhuriyet Meydanına doğru ilerleyecek oradan İsmet Paşa Caddesine dönülerek Tahal Karakolu önünden Cumhuriyet Meydanı ile Zafer Meydanına gelinecektir. Fener alayına katılan Tümen daha sonra Altıparmak yolu üzerinden kışlalarına dönecektir. Lise fener alayı ise aynı saatte okuldan hareketle Maksem ve Temenyeden geçerek İpekçilik Mektebi Caddesinden Yeşile oradan Setbaşı, Atatürk Caddesini takip ederek Cumhuriyet Meydanına gelinecektir. Burada bir süre halk ile birlikte

³⁰ BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (2-7).

³¹ BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

³² BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35,36,37).

eğlencelere katılacak daha sonra Atatürk Caddesi üzerinden okullarına döneceklerdir. Fener alayının düzenli bir şekilde icra edilmesi için ilgililer gerekli tertibatı alırken fener ihtiyacı da Belediye tarafından karşılanmıştır. Bayram süresince halk kürsüleri kurularak çeşitli konuşmalar yapılmıştır.³³

29 Ekim 1936'de sabah saat 8.00 ilâ 8.30 arasında Parti İl Teşkilatında Türk Spor Kurumunun Partiye bağlılığı ile ilgili kararının onanması üzerine özel bir tören yapılmıştır. İlbaylıkta (Valilik) saat 9.00'dan 9.30'a kadar kabul resmi yapıldıktan sonra Cumhuriyet Meydanındaki kutlama törenine geçilmiştir. Vali(İlbalay) Komutan tarafından Cumhuriyet Meydanında yer alan askeri kıtalar, okullar, teşekküller ve halkın bayramı kutlanmıştır. Şar (Şehir) bandosu tarafından İstiklal Marşı ve daha sonra Onuncu Yıl Marşı söylenmiş ve geçit töreni yapılmıştır. Geçit resminde askeri birlikler, gaziler, şehit anaları, üniformalı yedek subaylar, jandarma kıtası, polis, belediye zabıtası, liseliler, izciler, okullar, spor bölgesi, ulusal kurumlar, özel kurum temsilcileri esnaf birlikleri, fabrikalar, itfaiye, köylü ve şehirli halk kitlesi geçit töreninde yer almışlardır. Cumhuriyet Meydanı'ndaki düzen ve geçiş resmi merasim komutanı Albay Nuri Özensel tarafından idare edilmiştir. Kültür Direktörlüğünden İspektör (Müfettiş) Halim ve İhsan Bey, Cumhuriyet Halk Partisi'nden Salim Altıok, Uraydan (Belediye) Salim Spor bölgesinden Hayri ve Emniyet Direktörlüğünden bir komiser programın uygulanmasına yardımcı olmuşlardır. Kutlama programına göre Cumhuriyet Meydanındaki geçiş törenine katılanlar daha sonra Tophane'deki Şehitlik Anıtına vali adına bir çelenk bırakma törenine katılmışlardır.

Geceleyin eski Zevk Sineması binasında Necatibey Enstitüsü salonunda temsiller verilmiştir. Spor bölgesi spor gösterileri yapılmış şenliklere devam edilmiştir. Süel Lise (Askeri Lise) ve Spor bölgesi tarafından fener alayı yapılmıştır. Süel Lise fener alayı saat 20.00'de Işıklar ve Atatürk Caddesinden Tophane güzergâhına doğru ilerlerken Spor bölgesinin fener alayı aynı saatte Halkevinden başlamış, Atatürk Caddesini takip ederek önce Zafer Meydanına oradan Cumhuriyet Caddesi ile İsmet Paşa Caddesi istikametinde devam etmiştir. Aynı gece devlet adına davetlilere bir balo verilmiştir.³⁴

30 Ekim 1936'da Atlı köylüler saat 13.00'te Atıcılarda (Avcılar) koşu alanında toplanmışlar, saat 14.00'de (Şar) Şehir bandosu eşliğinde İsmet Paşa Caddesi'nden Bursa'ya girip Cumhuriyet Meydanında yer almışlardır. Meydanda önce İstiklal Marşı söylendikten sonra anıta çelenk konulmuş ve gelen köylülere bir konuşma yapılmıştır. Daha sonra şehitlik ziyaret edilmiştir. Burada şehitlere saygı duruşundan sonra Onuncu Yıl Marşı söylendikten sonra bando eşliğinde Hastaneler önü-Muradiye yolundan Atatürk stadına gidilerek tören sona ermiştir. Bu törenler Halkevi köycülük komitesi tarafından organize edilmiştir. İlçe Jandarma komutanı Yüzbaşı Hayri Bey komiteye yardımcı olmuştur. Saat 15.00'de Spor bölgesi tarafından Atatürk stadında futbol maçı, atletizm ve diğer spor gösterileri düzenlenmiştir. Saat 16.00'da Uludağ zirvesindeki sığınağın açış töreni yapılmıştır. Bayram kutlamaları süresinde Cumhuriyet Meydanı'ndaki gösteri ve gezilerin aksamaması için ana caddelerde nakil vasıtalarının bulunmaması için Belediye tarafından denetim yapılmıştır.³⁵

5.1937 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin 14.Yıldönümü kutlamaları kanun gereğince 28 Ekim 1937 Perşembe günü öğleden sonra başlamış 30 Ekim 1937 Cumartesi günü sona ermiştir. Bu süre içerisinde şehir ve köylerde bütün resmi daireler, özel kurumlar, şirketler, bankalar, dükkan ve

³³BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35).

³⁴BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35,36).

³⁵BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(36,37).

mağazalar, evler, sokaklar, meydanlar geniş ölçüde bayraklarla, vecizelerle, yeşilliklerle, çiçeklerle süslenecek ve geceleri ise ışıkla donatılıp aydınlatılmış, saat kulesi, minareler donatılıp mahyalar kurulmuş, topluluk ve birlikler adına taklar kurulmuş, ticarethane vitrinleri günün manasına göre süslenmiştir. Bayram süreci içerisinde oyunlar oynanmış, gösteri vesair eğlenceler, şenlikler tertip edilmiştir. Okullarda ve Halkevi tarafından müsamereler düzenlenmiştir. Bayram hazırlıkları 28 Ekim 1937'de öğleye kadar tamamlanmıştır. Bu hazırlıkların yapılmasında daire amirleri, parti teşkilatı ve Uray (Belediye) özel alaka göstermiştir. Belediye Pınarbaşı'nda ve benzeri çeşitli yerlerde çocuklar için bayram yerleri hazırlanmıştır. Aynı gün saat 15.00'de Biladiyunus Bölge Okulu'nun temel atma töreni ve Uludağ Kirazlı Yayla mevkiinde yapılan dağ evinin açış törenleri yapılmıştır.³⁶ Saat 15.30'da resmi ve özel kurumların temsilcilerinin katılımı sağlanarak Atatürk anıtına çelenk koyma töreni yapılmış, daha sonra tören alanına gelinmiştir. Şehir bandosu tarafından İstiklal Marşının söylenmesinin ardından Onuncu Yıl Marşı söylenerek şehitlik anıtına da çelenk konulmuştur. Bu törenin tertip ve idaresi Merkez Komutanı tarafından yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinden Saim Altıok, Kültür Direktörlüğünden İspektör (Müfettiş) Enver Bali, Belediye komiseri ve Emniyet Direktörlüğünden bir komiser programın uygulanmasına yardımcı olmuşlardır.

Geceleyin Cumhuriyet, Zafer ve Muradiye Meydanlarında Cumhuriyet Halk Partisi Bursa İlçe Yön Kurulu'nun katkıları ile bayram süresince devam edecek olan şenlikler yapılmıştır. Hava fişengi atılmış şehir bandosu Cumhuriyet Meydanında gösteri yapmıştır. Spor bölgesi tarafından Zafer Meydanında kalkan ve bengi oyunları yapılmıştır. Tümen ve halk tarafından iki fener alayı yapılmıştır.

29 Ekim 1937'de İlbaylıkta (Valilik) saat 9.30'dan 10.00'a kadar kabul resmi yapıldıktan sonra Cumhuriyet Meydanındaki kutlama törenine geçilmiştir. Vali(İlbay) Komutan tribündeki yerini aldıktan sonra merasim komutanının işaretleriyle askeri birlikler, okullar, teşekküller ve halk selam resmini ifa etmiştir. Süel (Askeri Lise) bandosu tarafından İstiklal Marşı ve daha sonra Onuncu Yıl Marşı söylenmiş ve geçit töreni yapılmıştır. Saat 12.00'de Tophane topçu bataryası tarafından 21 atım top atışı yapılmış ve şehir düdüğünün devamında bütün fabrikalar ve nakil araçları düdükle çalarak bu tezahürata katılmıştır. Merasim Komutanı Albay Nuri Özenseldir. Merkez komutanlığından bir subay, Cumhuriyet Halk Partisinden Sait Ete, Altıncı kamundan Fuat Ünal, Sanat Okulundan Muavin Ali Ulvi, Ortaokul Yardirektörü, Kültür Direktörlüğünden Espektör(Müfettiş) Fevzi, İhsan, Aziz, Uraydan (Belediye) Salim İkizer ve bir zabıta komiseri, Emniyet Direktörlüğünden bir komiser programın uygulanmasına yardımcı olmuşlardır. Bayram kutlamaları ile ilgili köy muhtarlıklarına kutlama programları gönderilmiş ve bu programa göre kutlamalar köylerde de yapılmıştır. Ayrıca Bursa'ya bağlı ilçelerden ve köylerden bayram kutlamalarına katılmak üzere üçer yurttan davet edilmiştir. Bayram süresince okullarda günün manasına uygun konuşmalar yapılmış, Cumhuriyet Meydanında devamlı çeşitli neşriyatlar yapılarak halkın bilgilendirilmesi yoluna gidilmiştir. Mahalli gazeteler bu güne özel sayılar çıkarmışlar, resmi ve özel radyolar da bayram kutlamalarına yönelik yayınlar yapmışlardır. Halkevi aracılığı ile en az onar kişilik gruplar yedi grup oluşturularak Bursa'ya bağlı çeşitli köylere gidilerek bayramlaşma ve konuşmalar yapılmıştır.³⁷

Alay, Setbaşı-Namazgah Caddesinde hazırlıklar yapıldıktan sonra gece saat 20.00'de Sanat ve Orman Okulu talebelerinin iştiraki ile Motorlu fener alayı başlamış önce Cumhuriyet Meydanı oradan Atatürk Caddesinden Tophaneye geçilmiş ve Tümen karargahı önünden dönülerek Zafer Meydanına gelinmiş oradan Altıparmak yoluyla stadyuma kadar fener alayı devam etmiştir. Fener alayının tertip ve düzenlenmesi Sanat ve Orman Okulları Yardirektörleri görevlendirilmiş ve Belediye tarafından da destek sağlanmıştır. Bir diğer fener alayı da Topçu

³⁶BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(34).

³⁷"Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı", BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

fener alayı olarak düzenlenmiştir. Saat 20.00'de kışladan hareket eden fener alayı çekirge-Askeri Hastane önünden başlamış Atatürk Stadyumuna kadar devam etmiştir. Aynı gece Halkevi tarafından gösteri salonunda, okullarda müsamereler verilmiş ve semt şenliklerine devam edilmiştir. Saat 20.30'da Cumhuriyet Meydanında spor bölgesi tarafından kalkan ve bengi oyunları³⁸ yapılmıştır.

30 Ekim 1937'de saat 14.00'den itibaren Atatürk Stadyumunda serbest bisiklet ve atletik spor müsabakaları yapılmıştır. Cumhuriyet Meydanında şenliklere devam edilmiş ve Belediye tarafından gerekli tertibatlar sağlanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi Bursa İlyönkurul Başkanlığı tarafından 2 Kasım 1937'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda Bursa'daki Cumhuriyet Bayramının 14.Yıldönümü kutlamaları hakkında ayrıntılı bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda da ifade edildiği üzere en büyük bayram olarak kabul edilen Cumhuriyet bayramının 14.Yıldönümü kutlamalarının ilin her tarafında yurttaşların Cumhuriyete olan inanç ve bağlılığının tereddüt ve şüphe götürmeyecek bir şekilde kutlandığı belirtilmiştir.³⁹

6.1938 Yılı Kutlamaları

6.1.Kutlama Hazırlıkları

Bursa'da 10.Yıldönümü kutlamalarında olduğu gibi, 15.Yıldönümü kutlamalarında da kapsamlı hazırlıklar yapılmış ve kutlamalar coşkuyla geçmiştir.⁴⁰ 20 Temmuz 1938'de çıkarılan bir kararname ile birlikte, ülkedeki gelişmelerin, Cumhuriyetin feyizlerinin ve kazandırdıklarının, vatandaşlara anlamlı bir şekilde anlatılması amacı açıklanmıştır.

1 Ağustos 1938 tarihinde Bursa Cumhuriyet Halk Partisi adına Bursa valisi Şefik Soyer tarafında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine yazılan yazıda, kutlamalara yönelik il çevresinde hususi idare ve belediye bütçelerinden 15.Yıldönümü kutlamalarına ayrılan ödenek, 10.Yıldönümü kutlamaları ile karşılaştırılarak gönderilmiştir. Kutlamalar için ayrılan ödeneye baktığımızda şöyledir.⁴¹

İlçelerin İsimleri	Onuncu Yıl				On Beşinci Yıl			
	Hususi İdare		Belediye		Hususi İdare		Belediye	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Bursa	1336	88	2355	6	1500	0	4000	0

³⁸Bengi oyunu; Aydın, Balıkesir, Muğla, İzmir başta olmak üzere, Ege bölgesine ait sadece erkekler tarafından oynanan zeybek özellikli bir halk dansıdır. Toplu olarak oynanan bengi, davul, zurna eşliğinde genelde dokuz sekizlik ritimde oynanır. Geniş bir meydana oynanan dansa, oynayanların çokluğuna göre davul zurna sayısı artabilir. Sıra dansı olarak başlayan bengi, oyunun ilerleyen kısımlarında halka biçimine dönüşmektedir. Oyunu efe başı yönetir ve onun komutu doğrultusunda figürler uygulanır. Oyun efe başının meydana çıkması ile başlar, daha sonra efeye kızanlar olarak tabir edilen diğer dansçılar oyuna katılır. Dansın içeriği zeybeği anımsatmaktadır. Mahmut Ragıp Gazimihal, "Türk Halk Oyunları Kataloğu I", (Ed. Nail Tan). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, 65-66,81-93; Mahmut Ragıp Gazimihal, "Türk Halk Oyunları Kataloğu II", (Ed. Nail Tan ve Ahmet Çakır), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, 164-171.

³⁹BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (26, 27).

⁴⁰Bursa'da Cumhuriyet Bayramının Onuncu kutlamaları ile ilgili geniş bilgi için; Fevzi Çakmak, Bursa'da On Beşinci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, Uludağ Üniversitesi, *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:18, Cilt:18, Yıl:11, 2010/1; Saime Yüceer, "Onuncu Yılda Bursa'da Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı, I, Uludağ Üniversitesi yay., Bursa, 2005, 149-163.

⁴¹"Onuncu ve On Beşinci Yıl Bayram Kutlamalarına Ayrılan Ödenek", BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(31-32).

Mudanya	0	0	500	0	0	0	800	0
Gemlik	0	0	540	0	0	0	400	0
Orhangazi	0	0	200	0	0	0	260	0
İznik	0	0	200	0	0	0	400	0
Yenişehir	0	0	300	0	0	0	600	0
İnegöl	0	0	500	0	0	0	1000	0
Orhaneli	0	0	71	0	0	0	200	0
Karacabey	0	0	375	0	0	0	500	0
Mustafa Kemal Paşa	0	0	500	0	0	0	500	0

Cumhuriyet kutlamalarına yönelik olarak Bursa’da hazırlıkların Eylül ayında yoğun olarak başlamıştır. Bu müddet zarfında şehrin süslenmesi çalışmaları yapılmış, evler, meydanlar geniş ölçüde bayraklarla, vecizelerle, yeşilliklerle, çiçeklerle süslenmiş, geceleri ise ışıkla donatılıp aydınlatılmış, saat kulesi, minareler donatılıp mahyalar kurulmuş, topluluk ve birlikler adına taklar kurulmuş, ticarethane vitrinleri günün manasına göre süslenmiştir.

Aynı zamanda il içerisinde yapılan bu çalışmalar Bursa Valisi Şefik Soyer tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği’ne gönderdiği 17 Eylül 1938 tarihli yazısında “*Bursa ve çevresinde kutlama komitelerinin kurulmuş olduğuna; bayramın işaret edilen esaslar içinde en geniş ve manalı bir ölçüde kutlanması yolunda birbiri ardınca tedbirler alındığına ve çalışmaların devam ettiği*” şeklinde bildirilmiştir.⁴²Yapılacak olan kutlamalar için şehrin geneli olabildiğince aydınlatılmasına çalışıldığı ve halkın da bu konuda teşvik edildiği görülmektedir. Nitekim kutlama törenleri başladığı üç gün boyunca elektrik fiyatlarında yüzde elli indirim yapılmıştır. Ayrıca şehir içi motorlu ve motorsuz nakil araçlarından da yüzde yirmi indirimle gidilmiştir.⁴³

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından basılan, Cumhuriyet’in on beş yılda neler başardığını anlatan “*Cumhuriyet’in On Beşinci Yılı*” kitabının dağıtımını gerçekleştirilmiştir. İllerdeki halkevlerine yirmi, ilçelerdeki halkevlerine onar tane gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Mustafa Kemalpaşa ve İnegöl ilçelerine gönderilecek on adet kitabın sadece beş tanesinin teslim edildiği bildirilmiştir.⁴⁴Bunun dışında “15. Bursa” isimli eser yayınlanmıştır. Ayrıca Cumhuriyetin 15.Yılında Bursa vilayetinin başarılarına dair seri halinde grafik afişleri yapılmış bunlarda meydanlara, sokaklara ve kapalı alanlara astırılmıştır.⁴⁵ Cumhuriyet Meydanındaki Atatürk anıtı için de ayrı bir proje hazırlanmıştır. Anıtın etrafına, heykeli ışıklarla aydınlatacak ve renkli sular fişkırtacak tesisata sahip bir havuz yapılacaktır. Zafer Meydanındaki havuza da ışık tertibatı ilave edilecektir. Geçit resmi için her sene yapılmakta olan tribünün on beşinci yıl kutlamaları için yapılmamasına karar verilmiştir. 15.Yıldönümü kutlamalarında, önceki senelerde olduğu gibi, Cumhuriyet bayramı gecesi vilayetçe büyük bir balo verilmesi kararlaştırılmış ancak Bursa da dâhil olmak üzere ülke genelinde, on beşinci yıl kutlamalarında Mustafa Kemal Atatürk’ün hastalığı nedeniyle Cumhuriyet balosu yapılamamıştır.⁴⁶

⁴²BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(33).

⁴³BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(23).

⁴⁴BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (25,29).

⁴⁵ BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(22).

⁴⁶ Bolat, a.g.t., s. 206.

Cumhuriyet'in 15.Yıldönümü kutlamalarının simgesi "XV" olarak seçilmişti. İnsanların yoğun olduğu ve şehrin merkezi yerlerine bu simgenin yer aldığı süslü ve ışıklı taklar inşa edilmiştir.⁴⁷

22 Ekim tarihinde vali Şefik Soyer, bayram kutlama hazırlıkları çerçevesinde, doktor, avukat ve öğretmenlerin iştirak ettiği bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda bayram dolayısıyla Cumhuriyet Meydanı ve Pirinç Hanı'nda kurulacak olan halk kürsülerinde kimlerin konuşma yapacağı ve hangi konuların ele alınacağına dair bazı kararlar alınmıştır. Bayram süresince saat 15.30 ile 17.30 arasında, bu kürsülerden Cumhuriyet ve İnkılâp mevzuları üzerine konferanslar verilecektir.⁴⁸

Kutlamaya verilen önemi göstermek ve halkın geniş ölçüde bayram kutlamalarına katılımını sağlamak amacıyla, cumhuriyet ve devrimlere ilişkin özdeyişler, şehrin çeşitli yerlerinde sergilenmiştir. Karton ve levhalara basılarak, çeşitli dairelerde, fabrika, sinema, okul ve benzeri yerlere asılan dövizler içerisinde Bursa'nın on beş yıl içinde gerçekleştirdiği başarılar da sergilenmiştir.⁴⁹

6.2.Kutlama Törenleri

Bursa'da 15.Yıldönümü kutlama töreni programı, üç günü içine alacak şekilde yayınlanmıştır.⁵⁰Ayrıca köylerde yapılacak olan kutlama programı da, köylere gönderilmiştir. Köylerde yapılacak kutlama programına göre, 28 Ekim tarihine kadar, köydeki evler, okul, dükkânlar bayrak ve yeşilliklerle süslenecek ve akşam köy meydanında meşaleler yakılarak davul ve sair çalgılarla bütün köylü toplanıp eğlenecektir. 29 Ekim günü, köylü, köy meydanında toplanacak, okul olan köylerde köy öğretmeni, olmayan yerlerde köyün muhtarı köylüye bayramı anlatacaktı. Bu konuşmanın ardından, Cumhuriyet Marşı söylenerek tören sona erecekti. Okul olan köylerde öğleden sonra müsamereler düzenlenecek, okulsuz yakın köyler de çağrılacaktı. Akşamda köy meydanında eğlenceler devam edecekti.⁵¹ Şehirde yapılacak olan kutlama programına göre, 28 Ekim Cuma günü saat 15.30'da Cumhuriyet Meydanında Askeri Lise mızıkası eşliğinde İstiklal Marşının okunması ve Atatürk anıtına çelenk konulması ile cumhuriyet kutlamaları başlamıştır. Anıta sırasıyla Vilayet, askeri birlikler, savaş malulleri, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkevi, Baro, Belediye, Askeri Lise, Kız Muallim mektebi, Kız lisesi, Kız Enstitüsü, Erkek lisesi, Ziraat, Orman ve Sanat mektepleri, Spor bölgesi, Hava kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Bankalar, Sanayi Birliğine ait çelenkler konmuştu. Daha sonra Tophane'deki şehitliğe çıkılmıştır. Burada, Belediye heyeti tarafından abideye çelenk konmuş ve şehitler adına bir konuşma yapılmış, saygı duruşunun ardından tören sona ermiştir

28 Ekim akşamı, saat sekizde ilki Tümen tarafından ikincisi de Kız Öğretmen ve Orman okulu tarafından iki fener alayı yapılması planlandı. Bu fener alaylarından ilki, bando ile birlikte, Tümen karargâhından başlayacak, Atatürk caddesi, Cumhuriyet Meydanı ve Yeşil'e gidecek; İsmet İnönü Caddesi, Tahal Karakolu, Cumhuriyet Caddesi, Zafer Meydanı, Altıparmak yoluyla kışlarına geri dönecekti. İkinci fener alayı, Alay Şar bandosu ile birlikte, Belediye binası önünden başlayacak, Cumhuriyet Meydanı, Setbaşı Karakolu, Ünlü Cadde, İsmet İnönü Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Zafer Meydanı, Tophane yolu ile Tümen

⁴⁷Türkan Çetin, "İzmir'de Cumhuriyet Bayramı'nın 15. Yıldönümü Kutlama Törenleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 8 (1998): 61.

⁴⁸"*Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı*", BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁴⁹BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(22).

⁵⁰BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁵¹BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(24).

karargâhı önünde bitecekti.⁵²29 Ekim Cumartesi günü törenler saat 9.30'da başladı. Vilayet makamında, Vali Şefik Soyer tebrikleri kabul etmişti. Kabul töreni sonrasında vali ve tümen komutanı, vilayetten çıkarak, Cumhuriyet Meydanında yerlerini alan askerler, öğrenciler ve halkın önünden geçerek bayramlarını kutlamıştır.

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra, saat onu yirmi geçe Askeri Lise (Süel) bandosu İstiklal marşını çalmaya başlamış ve geçit töreni başlamıştı. Geçiş törenini 122. Alay Komutanı Kurmay Yarıbay Muzaffer Alankuş yönetmiştir. Merkez Komutanı Binbaşı Kadri Altuğ, Cumhuriyet Halk Partisi İl Kurulu'ndan M. Urgancıgil, İlçe kurulundan Necip Kartalkaya, Sanat okulu müdür yardımcısı Ali Ulvi Boysan, Kültür Müdürlüğünden ispektek Aziz, Emniyet Amiri Kemal, Sanayi Birliği Başkanı Fahri Batıca, Zabıta müdürü Ahmet Gürer de geçit töreni için görevlendirilmişlerdi.⁵³

Geçit törenine piyadeler başlamış, bunu harp malulleri ile şehit ana ve babaları, jandarma, polis kitaları, süvari jandarma ve topçularımız takip etmişti. Askeri kitalardan sonra askeri lisenin talebeleri, kız ve erkek lisesi izcileri, spor teşekkülleri, Atlı köylüler, Türk Hava Kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, İtfaiyeciler, Sanayi kuruluşları, İşçiler Esnaf Örgütleri, Halk geçiş töreninde yer almıştır.

Gece devam eden törenlerde, kalabalıklar caddeyi doldurmuştu. Atatürk anıtının önünde renkli hava fişekler atılıyor, oyunlar oynanıyordu. Şehrin belli başlı meydanları elektrik ışıklarıyla ışıklandırılmıştı. Köylerden geçiş törenine katılmak üzere gelen atlı ve yaya vatandaşların dışında, her kasaba ve köyden ikisi erkek bir tanesi bayan olmak üzere, üçer kişi törenlerini izlemek için valilik tarafından misafir olarak ağırlandı. Daha sonra ise gördüklerini ve duyduklarını köylerinde yaymaları için bu kişilere telkinlerde bulunulmuştu.⁵⁴

Meydanlara halk kürsüleri kurulmuştu. Birisi anıt önüne diğeri belediye bahçesine konulan iki halk kürsüsünde, kadın ve erkek hatip olmak üzere kırk kişi sıra ile söz almış ve halka cumhuriyet ve inkılaplar hakkında önemli bilgiler vermişlerdir.⁵⁵29 Ekim akşamı da fener alayları düzenlenmişti. Sanat Okulu öğrencileri tarafından düzenlenen motorlu fener alayı, Sanat okulu önünden başlayarak, Tophane, Atatürk Caddesi, Cumhuriyet alanı, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Caddesi, Zafer Meydanı, Altıparmak Caddesi, Muradiye yolunda okula geri dönecek; Topçu birliklerinin saat sekizde başladığı fener alayı, Çekirge-Askeri Hastane önü, Atatürk Stadyumu, Elektrik fabrikası, Mezba ile tekrar kışlasına dönecek; Askeri Lise (Süel Lisesi) tarafından gerçekleştirilecek olan fener alayı saat sekizde bandosu ile birlikte okuldan hareketle Namazgâh Caddesi, Cumhuriyet Meydanı, Tümen Karargâhı, oradan geri dönerek Zafer Meydanı, Cumhuriyet ve İsmet İnönü Caddesinden okullarına geri döneceklerdi.⁵⁶30 Ekim Pazar günü Atatürk stadyumunda spor faaliyetleri gerçekleştirilmişti. Akşam yapılan kutlamalarda, Şar bandosu ile birlikte Erkek lisesi öğrencilerinin tezahürat geçişi gerçekleştirilecekti. Saat sekizde başlayacak olan geçiş için, güzergâh olarak ise, okuldan başlanarak, İstiklal caddesi, Tümen karargâhı, Yıldız kahvesini altından, Altıparmak Caddesi, Zafer Meydanı, Cumhuriyet ve İsmet İnönü Caddesi, Cumhuriyet alanından okula geri dönecektir. Bir diğerk tezahürat geçişini Tümen bandosu ile birlikte Kız Lisesi öğrencileri gerçekleştirecekti. Saat sekizden başlayan geçişin güzergâhı, okul önünden başlayarak, hastaneler önünden, tümen karargâhı, Cumhuriyet Meydanı, Setbaşı yolunu takiben, dört yol ağzından geri dönerek aynı yoldan okullarına geri döneceklerdir. Tezahürat alayları, şenlik yerlerinde belli süre durarak tezahüratlarını artıracaklardı.⁵⁷ Bursa'nın ilçe ve köylerinde kutlamaların ilan edilen program çerçevesinde gerçekleştirildiğini görüyoruz. Kestel'de

⁵²BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁵³BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁵⁴BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(22).

⁵⁵BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁵⁶BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁵⁷BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

gerçekleştirilen kutlamalar 29 Ekim günü saat dokuzda istiklal marşının söylenmesi ve gazi Recep Tezel'in bayrağı göndere çekmesiyle başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi Kestel İlçe Başkanı Hasan Kestelli tarafından bir konuşma yapılmış ve halkın bayramları kutlanmıştır. Ardından okul başöğretmeni Hamdi Aytekin ve Bayan öğretmen Nebahat Görgün tarafından öğrencilere yönelik etkili bir konuşma yapılmıştır. Bunları müteakiben öğrenciler tarafından törenlerde çeşitli şiirler söylenmiş, halkın da katılımı ile Cumhuriyet Marşı söylenmiştir. Saat 12.00'den sonra okul öğrencilerinden birinin sünnet töreni düzenlenmiştir. Saat 14.00'de Cumhuriyet Halk Partisi yirmi kişilik bir grup Bursa'ya gitmiş ilçe ve il başkanları ve çeşitli heyetler ziyaret edilerek bayram kutlaması yapılmıştır. Akşam gerçekleştirilen kutlamalarda Cumhuriyet ve halkın yerli malı kullanmasını konu alan müsamerelerde bulunmuşlar, milli oyunlar oynanmış ve fener alayları düzenlenmiştir.⁵⁸

7.1939 Yılı Kutlamaları

Bursa'da 16.Yıldönümü kutlama töreni programı, üç günü içine alacak şekilde yayınlanmıştır. Ayrıca köylerde yapılacak olan kutlama programı da, köylere gönderilmiştir. Bu süre içerisinde şehir ve köylerde bütün resmi daireler, özel kurumlar, şirketler, bankalar, dükkan ve mağazalar, evler, sokaklar, meydanlar geniş ölçüde bayraklarla, vezizlerle, yeşilliklerle, çiçeklerle süslenecek ve geceleri ise ışıkla donatılıp aydınlatılmış, saat kulesi, minareler donatılıp mahyalar kurulmuş, Çeşitli bankalar (Osmanlı, İş, Ziraat, Adapazar Emniyet ve Ticaret Bankası) adına taklar kurulmuş, ticarethane vitrinleri günün manasına göre süslenerek şenlikler tertip edilmiştir. Bayram hazırlıkları 28.10.1937 tarihinde öğleye kadar tamamlanmıştır.

Kutlama programına göre, 28 Ekim Cuma günü saat 15.30'da Askeri lise mızıkası eşliğinde okunan İstiklal marşının adından, Atatürk anıtına çelenk koyma töreni başlamıştı. Anıtı sırasıyla Vilayet, Ordu, savaş malulleri, CHP, Halkevi, Baro, Belediye, Askeri Lise, Kız Muallim mektebi, Kız lisesi, Kız Enstitüsü, Erkek lisesi, Ziraat, Orman ve Sanat mektepleri, Spor bölgesi, Hava kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Bankalar, Sanayi Birliği, Sümerbank, İpekiş'e ait çelenkler konmuştu.

Törenin ardından şehir adına bir konuşma yapıldı. Konuşmanın ardından, Tophane'deki şehitliğe çıkılmıştır. Burada, abideye çelenk konmuş ve şehitler adına bir konuşma yapılmıştı. Bir dakika saygı duruşunun ardından tören sona ermişti. Bu törenin tertip ve idaresi Binbaşı Sabri Yeprem tarafından yapılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisinden Necip Kartalkaya, kültür direktörlüğünden Aziz, Emniyet Amiri Kemal, Belediye Zabıta Müdürü Ahmet Gürer görevlendirilmiştir. Programa göre saat 16.30'da Doğum ve çocuk bakımevinin de açılışı yapılacaktır. 28 Ekim akşamı, Cumhuriyet Meydanı, Zafer Meydanı ve Tümen karargâhı önünde şenlikler yapılacak bu şenlikler bayram süresince devam edecektir.

Aynı akşam saat sekizde bir tane fener alayı planlanmıştı. Bu fener alayı, bando ile birlikte, Tümen karargâhından başlayacak, Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Meydanı ve Yeşil'e gidecek; İsmet İnönü caddesi, Tahal Karakolu, Cumhuriyet Caddesi, Zafer Meydanı, Altıparmak yoluyla kışlalarına geri dönecekti.

29 Ekim Cumartesi günü törenler saat 9.30'da başlamıştı. Vilayet makamında, Vali tebrikleri kabul etmişti. Kabul töreni esnasında Cumhuriyet Meydanı, yerlerini alan teşekküllerle hazırlanmıştı. Sonrasında Vali, Komutan ve Cumhuriyet Halk Partisi Reisi, vilayetten çıkarak, askerler, öğrenciler ve halkın bayramlarını kutladılar. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra, saat onu yirmi geçe Askeri Lise (Süel) bandosu İstiklal Marşını çalmaya başlamış ve geçit töreni başlamıştı.

⁵⁸BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

Geçit törenine ordu mensupları başlamış, bunu harp malulleri ile şehit ana ve babaları, jandarma, polis kıtaları, süvari jandarma ve topçularımız takip etmişti. Askeri kıtalardan sonra askeri lisenin talebeleri, kız ve erkek lisesi izcileri, spor teşekkülleri, Atlı köylüler, Türk Hava Kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, İtfaiyeciler, Sanayi kuruluşları, İşçiler Esnaf Örgütleri, Halk geçiş töreninde yer almıştır.

Geçiş törenini Yarbay Kazım Ergüvanlıgil yönetmiştir. 128. Alay Komutanlığından Binbaşı Sabri Yeprem, Cumhuriyet Halk Partisi vilayet heyetinden Sait Ete, kaza heyetinden Nizamettin Temiz, kültür direktörlüğünden Aziz, Emniyet Amiri Kemal, Belediye Zabıta Müdürü Ahmet Gürer, Sanayi birliği başkanı Fahri Batıca, bölgeden Ali Erman bu programın uygulaması için görevlendirilmiştir.⁵⁹

29 Ekim akşamı da fener alayları düzenlenmişti. Sanat Okulu öğrencileri tarafından düzenlenen motorlu fener alayı, Sanat okulu önünden başlayarak, Tophane, Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Meydanı, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Caddesi, Zafer Meydanı, Altıparmak Caddesi, Muradiye yolunda okula geri dönecek; Topçu birliklerinin saat sekizde başladığı fener alayı, Çekirge-Askeri Hastane önü, Atatürk stadyumu, Elektrik fabrikası, Mezbağa ile tekrar kışlasına dönecek; Askeri Lise (Süel Lisesi) tarafından gerçekleştirilecek olan fener alayı saat sekizde bandosu ile birlikte okuldan hareketle Namazgâh Caddesi, Cumhuriyet Meydanı, Tümen Karargâhı, oradan geri dönerek Zafer Meydanı Cumhuriyet ve İsmet İnönü Caddesinden okullarına geri döneceklerdi. Aynı akşam vilayet tarafından bir balo da düzenlenmiştir.⁶⁰

30 Ekim Pazar günü Atatürk Stadyumunda spor faaliyetleri gerçekleştirilmişti. Şenliklerin yapıldığı meydanlarda kalkan ve bengi oyunları gösterileri yapılmıştır. Akşam yapılan kutlamalarda, Şar bandosu ile birlikte Erkek lisesi öğrencilerinin tezahürat geçişi gerçekleştirilecekti. Saat sekizde başlayacak olan geçiş için, güzergâh olarak ise, okuldan başlanarak, İstiklal Caddesi, Tümen karargâhı, Yıldız kahvesini altından, Altıparmak Caddesi, Zafer meydanı, Cumhuriyet ve İsmet İnönü Caddesi, Cumhuriyet Meydanından okula geri dönecektir. Tezahürat alayları, şenlik yerlerinde belli süre durarak tezahüratlarını artıracaklardı. Bayramın devam ettiği üç gün boyunca Cumhuriyet Meydanı ve şehir lokantası önünde halk kürsüleri kurulmuş ve yurttaşlar tarafından devrimler hakkında övücü konuşmalar yapılmıştır.⁶¹

Köylerde yapılacak kutlamalarla ilgili köy muhtarının başkanlığında, parti ocak reisi, köy öğretmeni, ihtiyar heyetinden bir aza olmak üzere kutlama komiteleri kurulmuştur. Hazırlanan programa göre, 28 Ekim tarihine kadar, köydeki evler, okul, dükkânlar bayrak ve yeşilliklerle süslenecek ve akşam köy meydanında meşaleler yakılarak davul ve sair çalgılarla bütün köylü toplanıp eğlenecektir. 29 Ekim günü, köylü Cumhuriyet Meydanında toplanacak, okul olan köylerde köy öğretmeni, olmayan yerlerde köyün muhtarı köylüye bayramı anlatacaktı. Bu konuşmanın ardından, Cumhuriyet Marşı söylenerek tören sona erecekti. Okul olan köylerde öğleden sonra müsamereler düzenlenecek, okulsuz yakın köylerde çağrılacaktı. Akşamda köy meydanında eğlenceler devam edecekti. Bayram kutlamalarının yapılacağı üç gün boyunca herkesin yeni elbiselerini giyerek bayram kutlamalarına katılmaları istenmiş ve her bayramda olduğu gibi bu bayramda da aile ve çocuklara hediyeler verilmiştir. Şehirde yapılacak törenlere köyü temsilen atlı köylüler iştirak edeceklerdi.⁶²

Cumhuriyet Halk Partisi Bursa İlyönkurul Başkanlığı tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine 31Ekim 1939 tarihinde gönderilen yazıda bayram kutlamaları ile ilgili bilgi verilmiştir. Buna göre *“ebedi şef Atatürk’ün kaybında idrak edilen 16.yıldönümünün gelen talimatlara göre şehir ve köylerde harfiyen yerine getirildiği,*

⁵⁹BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁶⁰BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁶¹BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

⁶²“Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı”,BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

Atatürk'ün fikir, iş ve zafer arkadaşı milli şef İsmet İnönü'ye gösterilen sevgi, muhabbet ve sarsılmaz, sonsuz bir bağlılığın onur veren tesellisi ve tecellisi içerisinde” kutlandığı belirtilmiştir.⁶³

8.1940-1941 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin 17.Yıldönümü kutlamaları için şehir ve köylerde kutlama komiteleri oluşturulmuştur. Bu komiteler kutlama talimatnamesinin hazırlanması ve uygulanmasını sağlamışlardır. Hazırlanan programlar kaza ve köylere de dağıtılmıştır. Ayrıca kutlamalarda yapılacak konuşmalar ve çocuklar tarafından okunacak şiirlerden birer tane gönderilmiştir. Bu programına göre, 28 Ekim Cuma günü saat 15.30'da bütün kurum temsilcilerinin katılımı ile Atatürk anıtına çelenk koyma töreni ile başlamıştı. Burada bir konuşma yapıldıktan sonra şehitliğe gidilerek vatan ve istiklal davası uğrunda canlarını verenler için saygı duruşunda bulunmuş ve çelenkler konulmuş ve şehitlerin hatıraları taziz edilmiştir.

29 Ekim günü saat sekizden itibaren halk büyük bir coşku içerisinde meydanları doldurmaya başlamış, Milli Şef'e ve Ordu'ya olan yüksek bağlılığını ortaya koymuştur. Bayram süresi içerisinde şehrin iki mevkiine halk kürsüleri kurulmuş ve cumhuriyetin kazanımları ile ilgili konuşmalar yapılmış ve bu konuşmalara akşam da devam edilmiştir. Bayram geceleri motorlu motorsuz fener alayları tertip edilmiş, Halkevi tarafından müsamereler verilmiştir.

1940'lı yıllar II. Dünya savaşının devam ettiği ve büyük sıkıntıların yaşandığı bir dönemdir. Bu savaşta Türkiye fiilen yer almamakla birlikte siyasi ve sosyo-ekonomik anlamda zor bir süreç içerisine girmiştir. Her şeye rağmen savaşın dışında kalmaya çalışan Türkiye'nin taraf devletler tarafından baskı altında tutularak bir takım tehdit ve tehlikelere maruz kalması üzerine devlet olağanüstü bazı tedbirler almak zorunda kalmıştı. Bütün bu zorluklar içerisinde olsa da Türk halkı Cumhuriyete olan bağlılığının bir ifadesi olarak bayram kutlamalarına iştirak ederek neşe ve sevinç içerisindeki tezahüratları ile bu anlamlı günü yaşamıştır. Bu konudaki gelişmeler Bursa Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet Reisi Nurettin Ögünç tarafından 1 Kasım 1940'de CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği yazısında *“Cumhuriyetin 17.yıldönümü büyük bir coşkunluk içerisinde Milli Şef İsmet İnönü'nün etrafında çelik bir kale sağlamlığı duygusunu veren manalı bir birlik ve beraberlikle”* kutlandığı belirtilmiştir.

Cumhuriyetin 18.Yıldönümü kutlamaları da şehir ve köylerde oluşturulan komiteler tarafından hazırlanan talimatlar çerçevesinde Milli Şef'e olan tam bağlılığın verdiği neşeli ve manalı bir hava içerisinde kutlanmıştır.⁶⁴Bursa'nın Armutlu Nahiyesi Halk Odası Reisliği tarafından 8 Kasım 1941 tarihinde CHP Genel Sekterliği 'ne gönderilen yazıda; Nahiye merkezinde 28 Ekimden itibaren bayram kutlama hazırlıklarının yapıldığı, Nahiyedeki binaların, meydanın ve okulların süslendiği, okul talebelerin katılımı ile saat 13.00'de bayrakların asıldığı ifade edilmiştir.29 Ekim günü sabah saat dokuzdan itibaren halk, okul

⁶³BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (13-14).

⁶⁴BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(10).

talebeleri, köy gençlik spor kurulu idmançıları, jandarma Cumhuriyet Meydanında toplanmıştır. Nahiye Müdürü ve bir subay tarafından asker ve okul talebeleri teftiş edilmiştir. Daha sonra Cumhuriyetin meziyetleri ile ilgili konuşmalar yapılmış, öğrenciler tarafından şiirler okunmuştur. Geçit törenini müteakiben tören sona ermiştir. Gün içerisinde sporcu gençle ve okul talebeleri topluca nahiye içerisinde yürüyüş ve nümayişlerde bulunmuşlar halk odası tarafından “çocuklara şeker gençlere sigara” ikramı yapılmıştır. Geceleyin parti, hükümet binaları fenerlerle süslenmiş ayrıca muhtelif yerlere meşaleler dikilmiş, gençler tarafından fener alayı düzenlenmiş, halk odasında halka konferanslar verilmiştir.⁶⁵

9.1945 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin 22.Yıldönümü kutlamaları Gemlik ve Mustafa Kemal ilçelerinde kanun gereğince 28 Ekim 1937 Pazar günü öğleden sonra başlamış 30 Ekim 1937’de Salı günü sona ermiştir. Kutlama töreni programı, üç günü içine alacak şekilde yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa ilçesi Cumhuriyet Halk Partisi, Halkevi başkanı Yusuf Ünsal’ın 31 Ekim 1945’te Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekterliğine gönderdiği yazıda İlçedeki bayram kutlamaları ile ilgili ayrıntılı bilgi sunmuştur. Buna göre, Bayram hazırlıklarının 28 Ekim 1945’te öğleye kadar tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bu süre içerisinde ilçe merkezindeki bütün resmi ve gayri resmi daireler, dükkân ve mağazalar, evler, sokaklar, meydanlar geniş ölçüde bayraklarla, yeşilliklerle, çiçeklerle süslenmiş ve geceleri ise ışıkla donatılıp aydınlatılmıştır. Belediyeler ve diğer teşekküller adına taklar kurulmuş, ticarethane vitrinleri günün manasına göre süslenmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Merkez Teşkilatı tarafından tertip ve düzenlenen vecizeler, dövizler levha ve bezlere yazdırılarak cadde ve meydanlara astırılmıştır. Bayram süreci içerisinde oyunlar oynanmış, gösteri vesaire eğlenceler, şenlikler tertip edilmiştir. Okullarda ve Halkevi tarafından müsamereler düzenlenmiştir. Bu hazırlıkların yapılmasında daire amirleri, parti teşkilatı ve Uray (Belediye) özel alaka göstermiştir. Gece Cumhuriyet Meydanında donanma fişekleri yakılarak şenlikler ve çalgılı eğlenceler tertip edilmiştir.

Cumhuriyet’in 22.Yıldönümü kutlamalarının simgesi “XXII” olarak seçilmiştir. İnsanların yoğun olduğu ve şehrin merkezi yerlerine bu simgenin yer aldığı süslü ve ışıklı taklar inşa edilmiştir.

29 Ekim Pazartesi günü sabah saat 9.00’den 10.00’a kadar hükümet konağında resmi kutlama töreni yapılmış daha sonra İlçe kaymakamı, Askeri komutan ve Cumhuriyet Halk Partisi ilçe başkanı olmak üzere Cumhuriyet Meydanına gelinmiş, burada bulunan çeşitli grupların ve halkın bayramını kutlamıştır. Daha sonra bando eşliğinde İstiklal Marşı söylenmiş, Atatürk anıtına çelenk konulması ve cumhuriyetin önemi ile ilgili yapılan konuşmalardan sonra geçit töreni başlamıştır. Geçit törenine askeri birlikler, üniformalı yedek subaylar, izciler, okullar, sporcular, ulusal kurumlar, atlı köylüler ve nakil araçları katılmışlardır. Gece geç vakitlere kadar şenlikler yapılmış Halkevi salonunda balo verilmiştir.

Gemlik ilçesi Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Nurettin Kumla tarafından 2 Kasım1945’te Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekterliğine gönderdiği yazıda ilçedeki bayram kutlamaları ile ilgili ayrıntılı rapor sunmuştur. Gemlik ilçesindeki kutlamalar için öncelikle Halkevinde bir kutlama komitesi oluşturulmuştur. Bu komitenin hazırlamış olduğu kutlama programına göre kutlamalar üç gün boyunca devam edecektir. Bayram dolayısıyla ilçe merkezi resmi ve gayri resmi binalar, evler, binalar, cadde ve meydanlar süslenmiştir. İlçenin muhtelif yerlerine taklar kurulmuş, vecize ve dövizler yazdırılarak astırılmıştır. Halk kürsüleri oluşturulmuş, Ahmet Yanar, Celal Çetin, Hüseyin Bilir gibi hatipler cumhuriyetin önemi ile ilgili çeşitli konuşmalar yapmışlardır. Geceleri şenlik fişekleri yaktırılmış, milli oyunlar ve eğlenceler düzenlenmiştir.⁶⁶

⁶⁵BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(9).

⁶⁶BCA, Yer Bilgisi: Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(2-3).

Sonuç

Ulusal bir devlet yaratma sürecinde, Türk devrimini gerçekleştiren kadro milli bayram ve törenlere son derece önem vermiştir. Cumhuriyet rejiminin ve yapılanların halka anlatılabilmesi için, siyasi kadronun kendini ifade edebileceği, halkla bütünleşebileceği en önemli günler milli bayram ve törenler olmuştur. Bu bakımdan halkın geniş bir şekilde bu kutlamalara katılması en önemli amaçlar arasında yer almıştır. Kutlanan bu milli bayramlar içinde, Türk Devriminin temelini teşkil eden Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının ayrı bir yeri bulunmaktaydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle Cumhuriyet'in 10. ve 15.Yıldönümü kutlamalarına büyük özen gösterilmiş, onuncu yıl kutlamaları daha sonra gerçekleştirilecek olan kutlamalara örnek teşkil etmiştir.

Bu çalışmada, Bursa'da yapılan cumhuriyet bayramı kutlamalarının, devlet ve halkın için neler ifade ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. 1934-1945 yılları arasında Bursa'da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına bakıldığında ana programların rutin ve yıllara göre birbirine benzer bir şekilde görünse de başta bölgenin mülki ve askeri görevliler olmak üzere Cumhuriyet Halk Partisi örgütleri, Halkevi, Halk odaları, parti ocak teşkilatları, resmi ve özel kurumlar, Okullar, İzciler Örgütleri, Spor kuruluşları, şehirlisi, köylüsü, çocuklar, gençler hülasa genciyle yaşlısı ile halk bu bayram kutlamalarına katılmış, Cumhuriyet değerlerine, devletin kurucu unsurlarına sahip çıkarak bu bayramı çok yoğun ve coşkulu bir şekilde kutlamıştır. Bu çalışma ile Cumhuriyetin ilk yıllarında gerek programı ve gerekse kutlanış biçimi ile Türk halkının özgürlük ve bağımsızlık yolunda verdiği mücadele sonunda elde ettiği ve kendi kaderini kendisinin belirleyeceği yeni sisteme sahip çıkmış ve her yıl dönümünde bu heyecanı tekrar tekrar yaşamıştır. Geçmiş ile bugün kıyaslandığında en önemli çıkarımlardan birinin; artık bir darb-ı mesel haline gelen “nerde o eski bayramlar” söylemi olduğudur. Bu durum geçen süreç içerisinde halk olarak bazı milli reflekslerin ve hassasiyetlerin kaybolmaya ya da unutulmaya yüz tuttuğunun bir işareti olarak bugün yüzleşmek durumunda kalınan önemli bir sorun olarak ortadadır.

Kaynaklar

I.Arşiv Malzemesi Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(39,40,41).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(44-45).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (2-7).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35,36,37).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(35,36).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(36,37).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(34).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(26,27).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(31-32)
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(33).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(23).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2 (25,29).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(22).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(24).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2(13-14).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(10).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(9).
_____, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.(2-3).

II. Resmi Yayınlar

- Düster, Üçüncü Tertip, Kanun no:112, C 2, 2. baskı, 23 Nisan 1337.
_____, Kanun no: 2305C 14, 2. baskı, Ankara, 1954.
_____, Kanun no: 2739C 16, 2. baskı, Ankara, 1955.
_____, Kanun no: 628, C 6, 2. baskı, Ankara, 1953.
_____, Kararname no: 249, C 5, 2. Baskı, 26 Teşrinievvel 1340.
1927 Bursa Vilâyeti Salnâmesi.
Bursa 1934 İl yıllığı.

Araştırma ve İnceleme Eserler

- AKBAYRAK, H., “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Milli Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, 8, 43, (1987): 31-38.

Arkadaş Gazetesi, “*Bursa Kurtuluş Programı*”, 11 Eylül 1926.

ASLANOĞLU, R., “*Bursa'da Kentleşme Süreci*”, Bursa Defteri, İstanbul: Altan Matbaası, 2, Haziran 1999.

BOLAT, B.S., *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923- 1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üni. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.

ÇAKMAK, F., “Bursa’da On Beşinci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, Uludağ Üniversitesi, *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 18, Yıl:11, (2010): 87-109.

ÇETİN, T. “İzmir’de Cumhuriyet Bayramı’nın 15. Yıldönümü Kutlama Törenleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 8, İzmir, (1998): 61-66.

DOĞANER, Y., “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, 9, Ankara, (2007): 119-143.

GAZİMİHAL, M.R., *Türk Halk Oyunları Kataloğu I*, (Ed. Nail Tan). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

_____, *Türk Halk Oyunları Kataloğu II*, (Ed. Nail Tan ve Ahmet Çakır), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

KAPLANOĞLU, R., *Prusa’dan Günümüze Bursa*, Elma Basım, İstanbul 2008.

KAYA, M., *1918- 1950 Yılları Arasında Bursa Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İzmir 1999.

ÖZCAN, B., “Bursa Depremleri (2 Mart, 12 Nisan 1855)”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 5, (1999): 73-118.

SOFUOĞLU, A., “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19, 55, Mart (2003): 51-82.

SÜEL, M., *Antik Dönemde Bursa*, Bursa, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1996.

TUĞLACI, P., *Osmanlı Şehirleri*, Bursa, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.

YINANÇ, M., H., “Bursa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6: 445-449, İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

YÜCEER, S. “Onuncu Yılda Bursa’da Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı, I, T.C. Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 20-22 Ekim 2005.

_____, *Tanıkların Anlatılarıyla Bursa Tarihi (Sözlü Tarih Arşivi 1919-1938)*, Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Bursa 2005.

Ekler:

EK:1 BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

Cumhuriyet Halk Fırkası
Vilâyet Meclisi
Sayı
187

C. H. F.
Şahsi Utunamlığı
3 T.Sani 1934
No 45163 5 11-inci Cumhuriyet yılı
bayramı hakkında:

Bütün 30-10-1934

DEVLET ARŞİNERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C . H . F . Umumi Kâtipliğine
A N K A R A

Cumhuriyet Bayramımızın (11) inci dönüm yılı kut-
lulama talimatnamesinin bütün hükümlerine mutabık olarak çok
inanlı ve geçen yıllara çok üstün olan bir olgunluk ve ma-
na içinde kutlanmıştır .

1 - Şehir (28- Birinci Teğrin- 1934) akşamına kadar ta-
mamen süslenmiş ve dövizler yerlerine konulmuştur .

2 - Daha sabahın alaca kararlığında şehrin her semtinden
büyük merasimin kutlanacağı Cumhuriyet meydanına Halk sakinle-
ri başlamıştı . tam Dokuzda geçiş resmine iştirak edecek ordu,
mektepler, sivil Spor teşkilatı , mahalli müesseseler, teğekküller
ve cemiyetler yerlerini almış bulunuyorlardı . saat(9)dan(9,30)
a kadar Vilâyet makamında yapılan tebliğata imtisâlen resmî
tebrikât yapıldı . 9,30 dan (10,20) ye kadar mevkilerini alan bü-
tün kitleler Kumandan Paşa ile birlikte Vali beyfendi tarafın-
dan sıra, sıra dolaşarak karşılıklı kutlula yapıldı . saat
10,20- de bayram açılışa hazır vaz,iyete geçmişti . merasime
İstiklâl marşı ile başlandı . bundansonra tribünlerin sol hiza-
sında sıra alan teğekkülleri, mektepleri ve resmî daireleri tem-
silen gönderilen ve Büyük Ç A Z İ Y E milletin minnet ve şükra -
nını ifade eden çelenkler tek sıra hâlinde tribünler önünden
geçerek Ç A Z İ heykeline konuldu . bu sırada tarafından bu
büyük günü kutlayan, mensasını, dünle bu günü ölçen ve ileri -
yi gösteren ve Büyük önderimize minnet ve tazimlerimizi sunan

EK:2-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

Cumhuriyet Halk Partisi

Bursa

İlyönkurul Başkanlığı

Sayı: 990

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Aceledir

1 / 8 / 1938

C. H. P. Genel Sekreterliği	
Çıkmama:	8 Ağustos 1938
Sayı: 12463	Ek: 7

C . H . P . Genel Sekreterliğine

A n k a r a

25. 6. 1938. ve (1/ 1141) sayıya:

İl çevresinde hususi idare ve belediye bütçelerinden (Onuncu ve On Beşinci) Cumhuriyet bayramı dönüm yılı kutlamaları için konan tahsisat tutarını belli eden cetvel bağlıdır. Saygılarımı sunarım .

Vali
C.H.P. İlyönkurul Baş.

→ S. M. Saygı

EK:3- BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

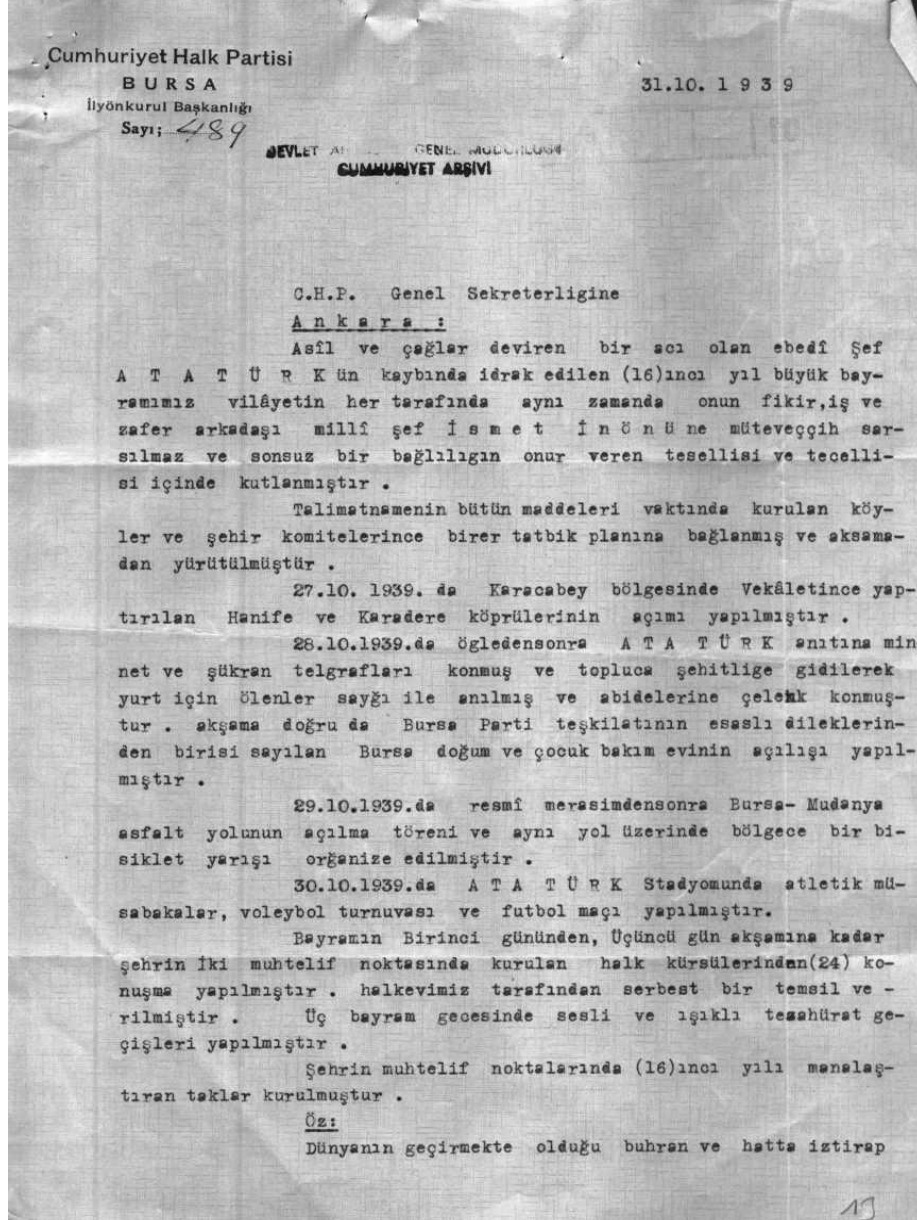
Cumhuriyet Halk Partisi / 193
Bursa
İyönkurul Başkanlığı
Sayı:

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İ l ç e l e r i n A d l a r ı	10-uncu yılda				15-inci yılda			
	H. idare		Belediye		H. idare		Belediye	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Bursa	1336	88	2355	06	1500	00	4000	00
Mudanya	0	00	500	00	0	00	800	00
Gemlik	0	00	540	00	0	00	400	00
Orhanğazi	0	00	200	00	0	00	260	00
İznik	0	00	200	00	0	00	400	00
Yenişehir	0	00	300	00	0	00	600	00
İnegöl	0	00	500	00	0	00	1000	00
Orhaneli	0	00	71	00	0	00	200	00
Karacabey	0	00	375	00	0	00	500	00
M.Kemal Paşa	0	00	500	00	0	00	500	00

32

EK:4- BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

EK:5-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

Cumhuriyet Halk Partisi
Vilâyet Retelîği
BURSA
Sayı: 1256

VİLYET ARŞİVCERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P. Genel Sekreterliği Yüksek Katına

ANKARA

Cumhuriyetimizin 17 inci yıl dönümü, hakikaten benzerine az raslanan büyük bir coşkunluk, Millî Şefimiz İsmet İnönü'nün etrafında çelik bir kale sağlamlığı duygusunu veren manalı bir birlik ve beraberlikle kutlandı.

Talimatına göre şehirde ve köylerde kurulan komiteler tarafından programı hazırlanmak ve tatbik edilmek suretile TBren yapılmıştır.

Kazalar teşkilâtımızın da mahallî imkânlarla göre hazırlıyacakları programa yardımcı olmak ve bütün köylere dağıtılmak üzere bastırılan program, söylev ve köy çocukları tarafından okunmak için şiiirlerden biner tane gönderilmiştir.

28-10-940 günü öğleden sonra saat 15"30 da bütün teşekküller tarafından Atatürk Anıtına çelenkler konmuş, şehir adına bir konuşma yapıldıktan sonra Şehitliğe gidilerek Yurt ve İstiklâl davası uğrunda canlarını verenler için saygı durumu alınarak çelenkler konmuş ve şehitlerimizin hatıraları taziz edilmiştir.

29-10-940 günü saat sekizden itibaren meydan ve caddeleri dolduran binlerce halk, Millî Şefine ve Ordusuna olan yüksek güveninden doğan hudutsuz bir neşe içinde merasime iştirâk etmişlerdir.

Bayramın devamınca iki yere Halk kürsüsü konarak Cumhuriyetin eserleri üzerinde konuşmalar yapılmış, halkın kesafetinden istifade edilerek geceleri de bu konuşmalara hoparlörlerle devam edilmiştir.

Bayram geceleri, motorlu motorsuz fener alayları tertip edilmiş, Halkevi tarafından her üç gece temsiller verilmiştir.

Dünya buhranının şiddetle devam ettiği bir sırada halkımızın, büyük bir mana taşıyan derin bir neşe ve heyecan içindeki tezahürlerini belirtmekle büyük bir sevinç duyduğumu arz etmekliğime yüksek misaadelelerini rica eder, sonsuz saygılarımı sunarım.

1 - 11 - 940

C.H.P. Vilâyet idare heyeti
reisi
Nurettin Ögünç

Ayrıca : Şehir ve köyler programı
bir pa- Kazalar ve köyler için söylev
ket ola- şiiir, ve gazeteler
rak gön-
derildi.

Desya
18.11.1940.C.K.Ş.
VIII
11.2
11

EK:6-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.
Bursa'da 1934-1944 Yılları arasında düzenlenen Cumhuriyet Bayramı görüntüleri.

EK:7-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

EK:8-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

29.10.932. malli gaziler. Sebitt anaları

EK:9-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

29.10.932. ilk okulların temsilcilerinden ..

EK:10-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

EK:11-BCA, Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 1142.8.2.

